

- Раква Л. З гісторыі беларускай сям'і // Роднае слова. 1997. № 6. С. 172–181.
- Русские / Сост. В.А. Александров, В.А. Тишков, И.В. Власова и др. М., 1997.
- Сліж Н. Статус жанчыны-шляхцяні ў ВКЛ (XVI–XVIII стст.) // Беларускі гістарычны часопіс. 1996. № 4. С. 57–66.
- Снегирев И. И. Словарь русских пословиц и поговорок: Русские в своих пословицах. Н. Новгород, 1996.
- Цивьян Т. В. Оппозиция *мужской/женский* и ее классифицирующая роль в модели мира // Этнические стереотипы мужского и женского поведения: Сб. ст. СПб., 1991. С. 77–91.

Поступила в редакцию 15.10.2002.

Ольга Васильевна Викторчик – аспірантка кафедры русскаго языка. Научный руководитель – доктор филологических наук, профессор И.С. Ровдо.

М.В. ЗОЛАТАВА

СЛОВАЎТВАРАЛЬНАЕ ЗНАЧЭННЕ ЦЭЛАСНАГА АХОПУ АБ'ЕКТА ДЗЕЯННЕМ У БАЛГАРСКОЙ І БЕЛАРУСКАЙ МОВАХ

Аналізуюцца болгарскія і беларускія глаголы са значэннем цэлоснага ахвата аб'екта дзеяннем, абразаваныя пры помачы прыставкі *пре-/пера-*, і вызначаюцца асновныя разліччыя ў функцыянаванні гэтага словаафармавальнага значэння.

The author analyzes Bulgarian and Belarusian verbs with the object completely enveloped by the action derivative semantics, formed with prefix *пре-/пера-*, and tries to determine the basic distinctions in functioning of the derivative semantics in question.

Супастаўляльныя даследаванні ў галіне славянскай дзеяслоўнай прэфіксацыі сведчаць пра тое, што словаўтваральная семантыка прыставак “амаль цалкам супадае ва ўсіх славянскіх мовах” (Леков 1958, 15). Адрозненні праяўляюцца галоўным чынам на ўзроўні функцыянавання словаўтваральных фармантаў (гл. Нецименко 1983, 32). Гэтыя факты, а таксама фармальнае супадзенне прэфіксаў і іх вельмі абмежаваная колькасць – І. Лекаў (гл. Леков 1958, 11) называе ўсяго 22 славянскія прэфіксы – вызначаюць спецыфіку задач даследчыка, які займаецца вывучэннем дзеяслоўнай прэфіксацыі ў славянскіх мовах. З аднаго боку, гэта павінна быць устанаўленне фактаў разыходжанняў у функцыянаванні прэфіксаў у супастаўляемых мовах, а з другога – вызначэнне тыпалогіі славянскай дзеяслоўнай прэфіксацыі.

У дадзеным артыкуле разглядаюцца балгарскія і беларускія дзеясловы, утвораныя пры дапамозе прыстаўкі *пре-/пера-*, якія абазначаюць цэласны ахоп аб'екта дзеяннем. Паспрабуем вызначыць асноўныя адрозненні ў функцыянаванні дадзенага словаўтваральнага значэння прыстаўкі. Матэрыял для даследавання адбіраўся з аднатомных тлумачальных слоўнікаў балгарскай і беларускай моў (“Български тълковен речник” і “Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы”; далей – БТР і ТСБЛМ).

Засяродзім увагу на словаўтваральнай семантыцы прыстаўкі *пре-/пера-*. Мы адштурхоўваемся ад меркавання, што словаўтваральная семантыка прэфіксаў заснавана на выражэнні прасторавых адносін, уласцівых адпаведным прыназоўнікам (гл. Граматика... 1998, 253; Кабакчиев 1986, 48–49; Стефанов 1960, 67). “Першасныя значэнні прыставак прасторавыя і супадаюць з адпаведнымі значэннямі прыназоўнікаў” (Спасова-Михайлова 1976, 117). У дадзеным выпадку гэта балгарскі *през* і беларускі *праз*. “Семантычны інварыянт у відочна досыць разнастайных тыпах ужывання балгарскага *пре-* можна, бадай, вызначыць наступным чынам: рух, які дасягае ўзроўню вышэй за верхнюю граніцу рэчы; рух скрозь (*праз*) нешта, з перасячэннем мяжы рэчы” (Котова 2001, 473). Такім чынам, базавым словаўтваральным значэннем *пре-/пера-* мы лічым выражэнне ажыццяўлення дзеяння праз нешта, праз пэўны прамежак ці перашкоду, скіраванасць дзеяння на пераадоленне гэтага прамежку ці перашкоды. Семантычны кампанент пераадолення пэўнага прамежку ўласцівы ўсім без выключэння словаўтваральным значэнням прыстаўкі *пре-/пера-*. Напрыклад, пераадоленне прамежку прас-

торы (балг. *пребягам* – бел. *перабегчы*), пераадоленне прамежку часу (балг. *преживея* – бел. *перажыць*), пераадоленне дзеяння, або паўтарэнне дзеяння (балг. *Препиша* – бел. *перапісаць* = 'напісаць праз напісанае'), пераадоленне мяжы пры выкананні дзеяння, або перавышэнне меры (балг. *пресоля* – бел. *перасаліць*) і г. д. Цэласны ахоп аб'екта дзеяннем прадугледжвае ажыццяўленне дзеяння праз увесь аб'ект, або пераадоленне дзеяннем аб'екта: балг. *прекопая градината* – бел. *перакапаць сад*, балг. *преброя тетрадките* – бел. *пералічыць сшыткі*, балг. *прережа въже* – бел. *перарэзаць вяроўку*, балг. *престарея* 'вельмі састарэць', бел. *перабіць увесь посуд*.

Трэба адзначыць, што лексічная семантыка вытворных, якія ўтрымліваюць сему 'пераадоленне аб'екта', не раўназначная і не аднастайная ў супастаўляемых мовах. Балгарскім дзеясловам з *пре-* з разглядаемай словаўтваральнай семантыкай вельмі часта ў беларускай мове адпавядаюць словы, утвораныя пры дапамозе іншых марфемных сродкаў (балг. *пребледнея* – бел. *збляднець*), і наадварот: беларускім дзеясловам з *пера-* адпавядаюць балгарскія з іншымі прыстаўкамі (бел. *перабіць усе талеркі* – балг. *изпочупя всички чинийки*). Тым не менш наяўнасць у абедзвюх мовах дзеясловаў, утвораных пры дапамозе суадносных фармантаў, якія маюць тое самае ці падобнае словаўтваральнае значэнне, дае нам усе падставы для супастаўлення. Задача даследчыка заключаецца ў тым, каб выявіць усе пункты супадзення і разыходжання ў семантыцы адпаведных вытворных адзінак.

Сярод вытворных са словаўтваральным значэннем цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем вылучаецца некалькі семантычных разнавіднасцей. Група дзеясловаў, тоесных ці вельмі блізкіх паводле формы (істотна захаванне прыстаўкі) і значэння, невялікая. У такіх выпадках прыстаўка далучаецца да дзеясловаў, семантыка якіх прадугледжвае фізічнае ўздзеянне на фізічны аб'ект. У выніку вытворнае слова набывае значэнне фізічнага пераадолення гэтага аб'екта, ажыццяўлення дзеяння скрозь увесь аб'ём аб'екта: балг. *прекопая* – бел. *перакапаць*, балг. *прекривя* – бел. *перакрывіць*, балг. *премесея* – бел. *перамясіць* і інш. Супадзенне невыпадковае: тут прыстаўка не адыходзіць ад сваёй зыходнай прасторавай семантыкі, агульнай для балгарскай і беларускай моў.

Супадаюць у балгарскай і беларускай мовах дзеясловы са значэннем раздзялення аб'екта на дзве часткі (балг. *прережа* – бел. *перарэзаць*, балг. *пресека* – бел. *перасячы*). Прыстаўка ў іх таксама абазначае фізічнае пераадоленне аб'екта, парушэнне цэласнасці якога прадугледжана семантыкай матывавальнага дзеяслова (балг. *режа, сека* – бел. *рэзаць, сячы*), а прыстаўка абазначае, што дзеянне прасякае прадмет наскрозь, цалкам. Менавіта вынікам узаемадзеяння семантыкі асновы і прыстаўкі з'яўляецца значэнне раздзялення прадмета на дзве часткі. Пры рэалізацыі гэтага значэння становяцца відавочнымі некаторыя адрозненні паміж балгарскай і беларускай прыстаўкамі на ўзроўні семантыкі. Для выражэння значэння раздзялення дзеяннем прадмета на дзве часткі ў супастаўляемых мовах выкарыстоўваецца, акрамя *пре-/пера-*, таксама прыстаўка *раз-/рас-*. Пры супастаўленні беларускіх дзеясловаў з прыстаўкай *пера-* і аднакаранёвых вытворных з прэфіксам *раз-/рас-* надзвычай выразна праяўляюцца адрозненні ў асаблівасцях пранікнення дзеяння скрозь аб'ект: *перарэзаць* і *разрэзаць*; *разрэзаць тканіну*, *перарэзаць вяроўку, стужку*. У балгарскай мове такое семантычнае супрацьпастаўленне захоўваецца не заўжды, аб чым сведчыць адсутнасць фармальна суадносных адпаведнікаў да некаторых беларускіх дзеясловаў з прэфіксам *раз-/рас-* (*разгрызці, распілаваць* перакладаюцца на балгарскую пры дапамозе дзеясловаў з *пре-* – *прегриза, препилия*). Для беларускай прыстаўкі ў большай ступені, чым для балгарскай, актуальна прымета 'ўздоўж/упоперак' пры ажыццяўленні дзеяння праз прамежак. Ад-

нак, нягледзячы на адрозненні ў семантыцы прыстаўкі, дзеясловы, утвораныя ад дзеясловаў са значэннем парушэння цэласнасці аб'екта пры дапамозе прыстаўкі *пре-/пера-*, маюць тоеснае значэнне ў абедзвюх мовах. Яны ў прыблізна аднолькавай ступені прадстаўлены ў супастаўляемых мовах; ім рэгулярна адпавядаюць суадносныя па форме адпаведнікі: балг. *прегрiza* – бел. *перагрызці*, балг. *прережа* – бел. *перарэзаць*.

Сярод балгарскіх дзеясловаў са значэннем цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем асабліва вылучаюцца дзеясловы, утварэнне якіх можна разглядаць і як дэад'ектыўнае і як дзвербальнае: *престарея* 'вельмі састарэць', *прежаднея* 'моцна захацець піць', *претъня* 'зрабіць вельмі тонкім'. Асаблівасці семантыкі дзеяслова *престарея* яскрава праяўляюцца пры супастаўленні з дзеясловам *остарея*. *Остарея/остарявам* у балгарскім слоўніку (БТР) тлумачыцца парафразаі 'ставам стар' ('стаць старым'); *престарея/престарявам* – 'остарея/остарявам много' ('вельмі састарэць'). Адсюль вынікае, што значэнне *пре-* тут роўна 'вельмі'. Такая семантыка ўласцівая іменнай прыстаўцы *пре-*: *преблаг*, *предобър*, *предоволен*, *прескъп*; у спалучэнні з прыметнікамі яна выражае высокую ці найвышэйшую ступень якасці. Прыметнікі з такім значэннем зрэдку ўжываюцца і ў рускай мове: *премудрый*, *премилый* ці часцей у размоўным стылі, у складаных словах кшталту *добрый-предобрый*, *злой-презлой*. У балгарскай мове існуе прыметнік *престар* 'вельмі стары', які і можа разглядацца як непасрэдны ўтваральны да дзеяслова *престарея*. Працэс словаўтварэння ў дадзеным выпадку мог адбывацца паводле схемы *стар* → *старея* 'ставам стар': *стар* → *престар* 'много стар' → *престарея/престарявам* 'ставам престар (много стар)'. Прыведзены прыклад сведчыць пра тое, што пры спалучэнні з дзеясловамі, лексічнае значэнне якіх утрымлівае якую-небудзь якую прымету, *пре-* паводзіць сябе так, як і пры спалучэнні з самімі якаснымі прыметнікамі, а менавіта выражае высокую ступень гэтай прыметы. Такія дзеясловы маюць аднакаранёвыя сінонімы з іншымі прыстаўкамі: *пребледнея* – *побледнея*, *прекривя* – *изкривя*, *прегладнея* – *огладнея*, *пресуша* – *изсуша*. Пры гэтым дзеясловы з прыстаўкай *пре-* заўсёды выражаюць большую інтэнсіўнасць пры выкананні дзеяння. У беларускай мове такім дзеясловам часта адпавядаюць дзеясловы з прыстаўкай *з-/са-*: *збляднець*, *састарэць*, *зжаўцець*, *скрывіць*, пры гэтым губляецца семантычны кампанент 'вельмі'. Такім чынам, пры далучэнні да дзеясловаў, семантыка якіх утрымлівае якую прымету, балгарская прыстаўка *пре-* таксама рэалізуе значэнне цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем і адначасова абазначае яго высокую інтэнсіўнасць. У беларускай мове тут выкарыстоўваюцца іншыя марфемныя і лексічныя сродкі. Словаўтваральнае значэнне дзеясловаў тыпу *престарея* займае прамежкавае становішча паміж значэннем цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем і значэннем празмернасці дзеяння. Падкрэслім, аднак, што поўнага змяшэння не адбываецца. Абазначаючы дзеянне, якое цалкам ахоплівае аб'ект, такія дзеясловы паказваюць менавіта высокую інтэнсіўнасць дзеяння, але (яшчэ) не даведзеную да празмернасці: *престарея* – гэта 'састарэць зусім', або 'стаць вельмі старым', але не 'занадта старым'. Такое ж прамежкавае становішча паміж гэтымі двума значэннямі займаюць некаторыя беларускія дзеясловы з прыстаўкай *пера-*: *перапалохаць*, *ператрывожыць*, якія таксама абазначаюць высокую інтэнсіўнасць дзеяння: *перапужаць* 'моцна спужаць', але не празмернасць. Іх адрозненне ад балгарскіх у тым, што ў аснове іх лексічнай семантыкі ляжыць не якая прымета, а, як правіла, пераўтваральнае ўздзеянне, дзеянне, не накіраванае на пераадоленне мяжы (негранічны дзеяння), таму значэнне празмернасці дзеяння тут проста не можа развіцца.

Значную колькасць беларускіх дзеясловаў са словаўтваральнай семантыкай цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем можна апісаць парафразаі 'ахапіць дзеяннем усё, многае або ўсіх, многіх' (*перабіць увесь посуд, перакаш-*

таваць усе стравы). Такія дзеясловы выражаюць панкурсіўна-дыстрыбутыўны (гл. Деянова 1987, 20–22), або размеркавальны, спосаб дзеяння (гл. Бондарко 1967, 20). Яны, як правіла, не ўтвараюць форм незакончанага трывання – нельга ахапіць дзеяннем нешта большае за “ўсё, многае або ўсіх, многіх”; дзеянне не можа развівацца пасля таго, як пераадолена гэтае “ўсё, многае”. Аб’ект дзеяння ўяўляе сукупнасць аднародных прадметаў, дзеянне паслядоўна ахоплівае ўсе гэтыя прадметы. Такім беларускім дзеясловам у балгарскай мове, як правіла, адпавядаюць дзеясловы са складаным прэфіксам *изпо-* (бел. *перакрэсліць* – балг. *изподраскам*, бел. *Перабрудзіць* – балг. *изпокалям*). Акрамя таго, у беларускай мове існуюць іншыя марфемныя сродкі для перадачы разглядаемага значэння, напрыклад, *па-выкрэсліваць*, *павывозіць*, *павыносіць*; у фармальным і семантычным плане іх можна лічыць суадноснымі з балгарскім *изпо-*, хаця *изпо-* – гэта самастойны словаўтваральны фармант у балгарскай мове (гл. Деянова 1987, 21; Граматыка... 1998, 25), у той час як беларускае *павы-* – гэта спалучэнне дзвюх прыставак, а словаўтваральнае значэнне ахопу дзеяннем вялікай колькасці прадметаў рэалізуецца ў выніку далучэння *па-* ці нават канфікса *па-...-ва-* да дзеяслова з прэфіксам *вы-*: *выкрэсліць* – *павыкрэсліваць*, *вывозіць* – *павывозіць*, *выносіць* – *павыносіць* (*вы-* ў такіх выпадках захоўвае экскурсіўнае значэнне); балгарскае ж *изпо-* далучаецца непасрэдна да ўтваральнага дзеяслова (*падам* – *изпопадам(е)*, *кърша* – *изпокърша*). Поруч з дзеясловамі з кампанентам *павы-* разглядаемае словаўтваральнае значэнне ў беларускай мове рэалізуецца пры далучэнні прэфікса *па-* да дзеясловаў з іншымі прыстаўкамі: *пазбіваць*, *паразграбаць* і г. д., прычым першы ад кораня прэфікс у беларускай мове заўсёды захоўвае сваё ўласнае словаўтваральнае значэнне: *пазаклейваць сцены малюнкамі*, *паўлазіць у даўгі*.

Складаная структура аб’екта (гэта значыць ён складаецца з мноства аднародных кампанентаў) з’яўляецца неабходнай умовай рэалізацыі семантычнага варыянта ‘ахапіць дзеяннем усё, многае’ як разнавіднасці значэння ‘ахапіць дзеяннем аб’ект цалкам’. Такая якасць аб’екта, як правіла, падкрэсліваецца квантыфікатарамі *ўсё, усе* або *шмат, многа, багата* і т. п. Менавіта квантыфікатар сведчыць пра тое, што прыставачны дзеяслоў у дадзеным выпадку рэалізуе значэнне ‘ахапіць дзеяннем усё, многае’: *перабляіць печ і за сезон перабляіў сотні пакояў*.

Для балгарскіх дзеясловаў актуальнымі з’яўляюцца іншыя абставіны ўзаемаўплыву дзеяння і аб’екта. Семантыка прыстаўкі *пре-* тут часта ўтрымлівае кампанент ‘вакол, каля’: *прегледам* ‘агледзец’, *преръся* ‘апырсаць’ (гл. Иванова 1974, 52). Многія балгарскія дзеясловы маюць аднакаранёвыя сінонімы з прыстаўкай *о-*: *прекадя* – *окадя*, *премачкам* – *омачкам*, *препаша* – *опаша*, *препържа* – *опържа* (*препържа* таксама мае значэнне празмернасці дзеяння), *преценя* – *оценя*. У беларускай мове балгарскім дзеясловам з такім значэннем часта адпавядаюць дзеясловы з прыстаўкай *а-/аб-*: *пресуша* – *асушыць*, *прегледам* – *агледзец*, *премисля* – *абдумаць*, *препсувам* – *аблаяць*. Семантыка балгарскіх дзеясловаў з прыстаўкай *пре-* ў дадзеным выпадку не прадугледжвае пранікнення дзеяння ўнутр аб’екта, а ахоплівае цалкам толькі яго паверхню (гл. Иванова 1974, 52). Зазначым, што ўжыванне прыстаўкі *пре-* ў сучаснай балгарскай мове ў значэнні ‘вакол, каля’ можа быць абумоўлена ўплывам грэчаскай мовы. Самае распаўсюджанае значэнне грэчаскай дзеяслоўнай прыстаўкі *περι-* – ‘каля, вакол’: *περιβαλλω* ‘абкружаць, аблямоўваць; абіваць’; *περιβλέπω* ‘гледзец вакол, азірацца’; *περιδένω* ‘абвязаць’; *περιρύνω* ‘вадзіць, абводзіць вакол’ (“Новогреческо-русский словарь”).

Адрозненні ў значэнні вытворных са словаўтваральнай семантыкай цэласнага ахопу аб’екта дзеяннем у балгарскай і беларускай мовах выкліканы актуалізацыяй розных акалічнасцей пры ўзаемасувязі дзеяння і аб’екта: у балгарскай мове дзеянне можа ахопліваць перашкоду (аб’ект) вакол, з усіх

бакоў, у беларускай – дзеянне заўсёды пранікае ўнутр аб'екта. Акрамя таго, для беларускага прэфікса больш актуальнай, чым для балгарскага, з'яўляецца прымета ўздоўж/упоперак пры ажыццяўленні дзеяння. Аднак на значэнне вытворных з семантычным кампанентам 'пераадоленне аб'екта' гэты факт не ўплывае.

Такім чынам, група дзеясловаў з прыстаўкай *пре-/пера-* з агульным словаўтваральным значэннем цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем у балгарскай і беларускай мовах не з'яўляецца аднастайнай у семантычным плане. У межах гэтай групы можна выдзеліць некалькі семантычных варыянтаў як агульных для супастаўляемых моў: ажыццяўленне дзеяння праз аб'ект наскрозь (балг. *премеля* – бел. *перамалоць*), раздзяленне аб'екта дзеяннем на дзве часткі (балг. *прережа* – бел. *перарэзаць*), так і адрозных: для балгарскай мовы – ахоп дзеяннем усёй паверхні аб'екта вакол, з усіх бакоў (*прегледам*, *препържа*); высокая інтэнсіўнасць дынамічнай прыметы (*пре-стареея*, *пребледнея*); для беларускай мовы – ахоп дзеяннем усіх або многіх аднародных прадметаў (*перацягаць*, *перамыць*); высокая інтэнсіўнасць дзеяння (*перапужаць*, *перахваляваць*).

Акрамя адрозненняў у змесце вытворных лексем з разглядаемай словаўтваральнай семантыкай у балгарскай і беларускай мовах, сабраны намі матэрыял дазваляе гаварыць і пра розную колькасць такіх дзеясловаў у супастаўляемых мовах (табліца).

Дзеяслоўная прыстаўка *пре-/пера-*: словаўтваральная семантыка цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем*

Дзеянне ахоплівае аб'ект	Балгарская мова	Беларуская мова
	Усяго 93	Усяго 132
праз увесць аб'ём, наскрозь, цалкам	1) преброя, пребрькам, премързана, превея, прероя (45) 2) пребия, прегъна, прекося, преломя, прехая (31)	1) пералічыць, перамалоць, перапръць, перагатаваць, перагарзць (26) 2) перагнуць, перагрызці, пераламаць, перасячы, пераржавець (25)
праз увесць аб'ём, вельмі моцна	пребледнея, пресуша, претъпя, прежаднея (12)	перапалохаць, ператривожиць, перасохнуць (7)
праз увесць аб'ём, закранаючы ўсё, многае ў межах гэтага аб'екта		перабяліць, перавазіць, перагледзець, перакаштаваць, пералавіць (88)
па ўсёй паверхні, вакол, з усіх бакоў	премета, пепържа, преръся, препсувам, премисля (13)	

* Заўвага. Паколькі адзін дзеяслоў можа рэалізоўваць некалькі словаўтваральных значэнняў, то колькасць дзеясловаў з *пре-/пера-* будзе заўсёды меншай, чым колькасць лексіка-семантычных варыянтаў. Напрыклад: *перарэзаць вярхоўку* і *перарэзаць усё, многае*.

Падрабязны аналіз семантыкі вытворных з прыстаўкай *пре-/пера-* дапамагае вызначыць іх спецыфіку ў параўнанні з аднакаранёвымі прыставачнымі дзеясловамі з блізкай семантыкай. Вядома, што ў шэрагу выпадкаў досыць цяжка апісаць словаўтваральную ролю прыстаўкі, што часам аднакаранёвыя дзеясловы з рознымі прэфіксамі маюць амаль тоеснае значэнне, так што ўстанавіць, паводле якой семантычнай прыметы адрозніваюцца гэтыя прыставачныя дзеясловы, а таксама паводле якой семантычнай прыметы яны адрозніваюцца ад утваральнага слова, бывае вельмі складана. Таму даследчыкі часта прыпісваюць вытворным дзеясловам занадта абстрактнае значэнне агульнай выніковасці, што пасля выклікае шматлікія дыскусіі аб тым, чым жа адрозніваецца гэта словаўтваральнае значэнне ад граматычнага значэння закончанага трывання, якое амаль заўсёды набывае прэфіксант, утвараючыся ад дзеяслова незакончанага трывання. Каб пазбегнуць такіх "лінгвістычных непаразуменняў", верагодна, пры аналізе семантыкі вытворнага мае сэнс больш увагі надаваць зыходнаму (прастораваму) значэнню прэфікса. У залежнасці ад семантыкі дзеяслоўнай асновы

кампанент 'пераадоленне прамежку', які ляжыць у аснове словаўтваральнай семантыкі прыстаўкі *пре-/пера-*, можа па-рознаму рэалізоўвацца ў вытворных дзеясловах. Для словаўтваральнага значэння цэласнага ахопу аб'екта дзеяннем такім прамежкам з'яўляецца менавіта аб'ект; дзеянне пранікае праз увесь аб'ём прамежку (аб'екта), натуральным вынікам чаго часта з'яўляецца яго высокая інтэнсіўнасць. Калі мы будзем кіравацца гэтым палажэннем пры вызначэнні словаўтваральнай семантыкі вытворнага, то ў нас не будзе ўзнікаць пытання, паводле якой семантычнай прыметы адрозніваюцца, напрыклад, дзеясловы: бел. *перамалоць* і *змалоць*, бел. *Перамяшаць* і *змяшаць*, балг. *прелбеднея* і *побледнея* і г. д. Магчыма, семантыка некаторых іншых прыставак (*па-*, *на-* з высокім узроўнем граматыкалізацыі) не дазваляе так катэгарычна прымяняць метад структурна-семантычнага аналізу пры словаўтваральным аналізе вытворных, але ў дачыненні да прыстаўкі *пре-/пера-* такі падыход пакуль цалкам сябе апраўдвае. Неабходны далейшыя супастаўляльныя даследаванні ў галіне дзеяслоўнай прэфіксацыі для сістэматызацыі словаўтваральнай семантыкі генетычна роднасных фармантаў у сучасных славянскіх мовах.

ЛІТАРАТУРА

- Бондарко А.В., Буланін Л. Л. Русский глагол. М., 1967.
 Български тъловен речник. София, 1996.
 Граматика на съвременния български книжовен език: 3 кн. Ч. 2. Морфология. София, 1998. Кн. 2.
 Деянова М. Към съпоставителната характеристика на начините на глаголно действие в южнославянските езици: Славистичен сб. София, 1985. С. 165–171.
 Деянова М. Някои начини на действие при украинския глагол в съпоставка с българския // Съпоставително езикознание. 1987. № 3. С. 20–27.
 Иванова К. Начини на глаголно действие в съвременния български език. София, 1974.
 Кабакчиев К. Глаголите със значение «придобивам навик» в съвременния български език // Български език. 1986. № 5. С. 447–452.
 Котова Н., Янакиев М. Грамматика болгарского языка для владеющих русским языком. М., 2001.
 Леков И. Словообразователни склонности на славянските езици. София, 1958.
 Нешименко Г.П. О некоторых аспектах сопоставительного изучения славянского словообразования // Сопоставительное изучение русского языка с чешским и другими славянскими языками: Сб. ст. М., 1983. С. 30–51.
 Новогреческо-русский словарь / Под ред. А.А. Белецкого. М., 1961.
 Спасова-Михайлова С. Отклонение от семантичного паралелизма между предлози и представки в съвременното им пространствено значение // Български език. 1976. № 1–2. С. 117–120.
 Стефанов Ст. Употреба на глаголната представка *про-* // Български език. 1960. № 1. С. 66–69.
 Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы. Мн., 1999.

Паступіў у рэдакцыю 15.11.2002.

Марына Васільеўна Золатава – рэдактар інфармацыйнай кампаніі БелаПАН.

А.В. ВОРОНКОВ

СЛОЖНЫЕ СЛОВА С ЭЛЕМЕНТОМ *ВСЕ-* В РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ

Рассматриваются и анализируются формально-семантические взаимоотношения между группой русских сложных слов с первым компонентом старославянского происхождения *все-* и группой белорусских эквивалентов-композиций, их семантические, структурные и морфологические особенности в синхронном и диахронном аспектах.

This article deals with a group of the Russian complex words with the first oldslavonic component *vse-*. Attention is drawn to the analysis of its semantic, structural and morphological peculiarities in the synchronic and diachronic aspects. In short a group of the Belarusian equivalent-composites is analyzed in the same way. Also analyzed are formal and semantic interrelations between the Russian group of complex words with the first component *vse-* and their Belarusian equivalents.